

**TARİXİN TƏDRİSİ METODİKASI
METHODOLOGY OF TEACHING HISTORY
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ**

UOT 372.8

Turanə Fazil İsmayilova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0000-0001-6462-7759>
E-mail: turanaismayilova1122@gmail.com*

TARİXİN TƏDRİSİ VƏ İNNOVATİV TEXNOLOGİYALAR

Turana Fazil İsmayilova

*teacher of the Azerbaijan State Pedagogical University,
doctoral student of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan*

HISTORY TEACHING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Турана Фазиль гызы Исмаилова

*преподаватель Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,
докторант Института Образования Азербайджанской Республики*

ПРЕПОДАВАНИЕ ИСТОРИИ И ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Xülasə. Məqalədə ilk növbədə Azərbaycan tarixinin tədrisində tələbələrin idrak fəallığının yüksəldilməsində innovativ texnologiyalardan istifadənin imkanlarından bəhs olunur. Elmi araşdırmalar və təcrübə göstərir ki, Azərbaycan tarixinin tədrisində idrak fəallığının yüksəldilməsində son dövrlərdə xüsusilə innovativ texnologiyalardan istifadə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *Ali məktəb, Azərbaycan tarixinin tədrisi, innovativ texnologiyalar, idrak fəallığı, rəqəmsallaşma*

Abstract. The article primarily discusses the possibilities of using innovative technologies in improving students' cognitive activity in teaching the history of Azerbaijan. Scientific research and experience show that the use of innovative technologies in recent times has been of particular importance in improving cognitive activity in teaching the history of Azerbaijan.

Keywords: *Higher education, teaching of Azerbaijani history, innovative technologies, cognitive activity, digitalization*

Резюме. Автором статьи, в первую очередь, рассматриваются возможности использования инновационных технологий в повышении познавательной активности учащихся при преподавании истории Азербайджана. Научные исследования и опыт показывают, что применение инновационных технологий в последнее время имеет особое значение в повышении познавательной активности при преподавании истории Азербайджана.

Ключевые слова: *высшая школа, преподавание истории Азербайджана, инновационные технологии, познавательная активность, цифровизация*

İnnovativ texnologiyaların Azərbaycan tarixinin tədrisində rolu:

İnnovativ texnologiyaların Azərbaycan tarixinin tədrisində rolu çoxşaxəli və əhəmiyyətli-dir. Bu rolu əsas aspektlər üzrə izah etmək olar:

1. Vizual və interaktiv öyrənmə imkanı.

Virtual reallıq (VR) və Artırılmış Reallıq (AR): Bu inkişaf edən texnologiyalar öyrənmələri müxtəlif mühitlərə daşıya və ya mürəkkəb an-

layışları yeni şəkildə vizuallaşdırıla bilən immersiv öyrənmə təcrübələri yaradır [5].

2. Tarixi məlumatların rəqəmsallaşdırılması və əlçatanlığı. Əlyazmalar, sənədlər və arxiv materialları rəqəmsal formata çevrilərək geniş auditoriyaya təqdim olunur. Elektron kitabxanalar və onlayn platformalar istənilən vaxt istifadəyə çıxış əldə edə bilirlər (məsələn, AMEA-nın resursları).

3. Tədris metodlarının fərdiləşdirilməsi. Rəqəmsal platformalar müəllimlərə müxtəlif səviyyələrdə olan uyğun materiallar hazırlamağa imkan verir.

4. Tarixi təhlilin inkişafı. Texnoloji prosesləri təhlil etmək mümkündür: müəyyən dərəcədə, müxtəlif dövrlərdə Azərbaycanın siyasi və iqtisadi vəziyyətini qrafik və diaqramlarla qurmaq mümkündür. Şagirdlər müstəqil şəkildə araşdırmalar apararaq təqdimatlar və layihələr hazırlaya bilirlər.

5. Beynəlxalq integrasiya. Onlayn platformalar üzərindən Azərbaycan üzərindən başqa yerlərdə mövcud olan birgə layihələr həyata keçirilir və tarixləri öyrənilir. UNESCO və digər beynəlxalq təşkilatların rəqəmsal resurslarından istifadə imkanı yaranır. İnnovativ texnologiyalar tarixin tədrisində biliklərin daha effektiv və dinamik şəkildə mənimsənilməsinə kömək edir. Məsələn, virtual reallıq və simulyasiyalar tarixi hadisələrin yenidən canlandırılmasına şərait yaradır. Rəqəmsallaşma tarixin tədrisinin ənənəvi metodlarına alternativlər təqdim edərək dərslərin daha maraqlı və əlçatan olmasını təmin edir. Elektron kitablar, xəritələr və multimedia materialları dərslərin zənginləşdirilməsinə şərait yaradır. Moodle, Zoom, Google Classroom kimi onlayn platformalar vasitəsilə tələbələr dərslərə istənilən yerdən qoşula bilirlər [2, s.286].

Belinski təlimin məzmun və metodu haqqında bir sıra dəyərli və orijinal fikirlər irəli sürmüşdür. Tərbiyədə həqiqi mənada xəlqiliyə geniş yer verən, milli xüsusiyyətlər içərisində ümumbəşəri cəhətlər və fikirlər görən Belinski tarixin öyrənilməsinə də xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Belinski təlimdə əyaniliyin mühüm rol oynadığını göstərirdi. O, təlimin əsas yolunu induktiv yol hesab edir və göstərirdi: "Təhlildən tərkibə keçmək, misallardan qanunlar çıxarmaq ən faydalı tədris sistemidir."

İnteraktiv təlim vasitələri tarixin daha dərinləndirilməsinə və maraqla öyrənilməsinə təmin edir [3, s.20].

Tətbiq olunan texnologiyalardan yaranan problemlər:

1. Texnoloji infrastrukturun qeyri-kafiliyi. Bir çox kənd və rayon məktəblərində kompüter otaqları, interaktiv panellər, proyektorlar və digər texniki avadanlıqlar yoxdur. Bir çox təhsil müəssisəsi texnoloji infraqururura malik deyil, bu isə tələbələrin təhsildən yararlanmalarına mənfi təsir göstərir. Müasir təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək üçün texnologiyaların rolu danılmazdır. Rəqəmsal resurslar, interaktiv platformalar, laboratoriyalar və onlayn öyrənmə vasitələri idrak aktivliyini gücləndirir, öyrənməni fərdi və təhsil prosesini daha əlçatan edir.

2. Zəif və qeyri-sabit internet bağlantısı. Onlayn dərslər, video materiallar və rəqəmsal platformalar üçün sabit və sürətli internet tələb olunur. İnternet bağlantısının zəifliyi və texniki avadanlıqların yetərsizliyi dərslərin keyfiyyətini aşağı sala bilər.

3. Müəllimlərin texnoloji bacarıqlarının yetərsizliyi. Müəllimlərin bir hissəsi rəqəmsal alətlərdən istifadə etmək üçün yetərli bilik və bacarığa sahib deyil.

4. Maliyyə vəsaitinin hesablanması. Təhsil sisteminin modernləşdirilməsi üçün böyük maddi vəsait tələb olunur.

5. Təhlükə və məxfiliyin təmin olunması. Onlayn platformalarda işçilərin şəxsi məlumatlarının qorunması və kibernet təhlükəsizlik məsələləri də nəzərə alınmalıdır. Rəqəmsal savadsızlıq ucbatından zərərli təsirdən istifadə və ya kibernet təhlükələrlə döyüşmə halları arta bilər.

A.V. Serikovun fikrincə, səmərəlilik səmərəliliyin əsas xüsusiyyətlərindən biridir.[4]. Tələbənin təlim fəaliyyətinin səmərəliliyində ən vacib amillər daxili amillərdir, lakin onların mövcudluğu və gücü əsasən xarici amillərdən asılıdır. Tələbənin motivasiya səviyyəsi (daxili amil) onun müəllimindən və ya ailəsindən dəstək (xarici amil) daha da güclənə bilər. Araşdırma (daxili) çox zaman tədqiqat mühiti, resurslara çıxış və istiqamətləndirmə (xarici amil) ilə stimullaşdırılır. Tələbənin özünüqiymətləndirmə və inamı (daxili amil) olan müəllim rəyi, təqdir və ya rəqabət (xarici amil) ilə formalaşdırıla bilər. Universitetlər təkcə biliklərin yaradılması və ötürülməsi mərkəzləri deyil, həm də dövlət quruculuğu prosesində mühüm rol oynayır. Universitetlər cəmiyyətin ayrılmaz hissəsidir və onların daimi qarşılıqlı əlaqələri ölkədə ali təhsilin

trayektoriyasını formalaşdırır. İki varlıq arasındakı bu simbiotik əlaqə bilik istehsalının təbiətini birdən çox şəkildə formalaşdırır.

Müəllimlərin texnoloji hazırlığı. Texnologiyalardan effektiv istifadə etməmək, dərslərin monotonlaşmasına səbəb ola bilər. Dərs keçmək – bu, sanki bir bağbanın torpağa toxum səpinə bənzəyir. Əgər bağban hər gün eyni alətlə, eyni üsulla, eyni yerdə toxum səpərsə və torpaq dəyişməzsə, o toxumlar ya çıxmaz, ya da zəif çıxar. Təhsildə texnologiya da bu müasir bağçılıq alətləri kimidir. Onlardan istifadə etməmək – sanki torpağı yalnız əllə qazmaq kimidir. Monotonluq şagirdlərin marağını azaldır və passiv yaddaş (rote memorization) rejiminə salır. Beyin yeni informasiyanı mənimsəmək üçün fərqli kontekstlərə, stimula və əlaqəyə ehtiyac duyur. Texnologiya isə tədrisi interaktiv, vizual, təbiiq-yönlü və maraqlı edir.

Müəllimlərin peşəkar inkişafı. Müəllimlərin davamlı təlimlərə cəlb edilməsi, onların texnoloji biliklərinin artırılmasına kömək edir [1, s.177].

Təlim və tədris prosesinin keyfiyyətinin artırılması üçün müəyyən təkliflər irəli sürürük:

a) Müəllimlər, tələbələr və ali təhsilin bütün paydaşları arasında ünsiyyətin gücləndirilməsi;

b) Təlim tədris üçün yenilikçi və nəticəyönlü elektron tədris kurikulumlarının hazırlanması; c) Müəllimlərin, tələbələrin və ali təhsilin bütün iştirakçılarının İKT bacarıqlarının çoxaldılması üçün tədbirlər planının hazırlanması; ç) İnteraktiv təlim metodologiyasının elektron təhsildə istifadəsinin zəruriləşdirilməsi; d) Alternativ təlim vasitələrinin fəaliyyətinin çoxaldılması və mümkünə ali təhsil müəssisələrində təhsil televiziyası və radiosunun formalaşdırılması e) Sosial həssas qrupa aid müəllim və tələbələrin maddi resurslarla təmin edilməsi üçün yeni addımların atılması; f) Yenilikçi, şəffaf və nəticəyönlü qiymətləndirmə meyarlarının və metodlarının hazırlanması və təlim tədris prosesində tətbiqi;

Problemə elmi yeniliyi. Səmərəli fikirlər irəli sürülmüş, aparılan araşdırmalar və tədqiqatlar məqalədə öz əksini tapmışdır.

Problemə aktuallığı. Ali məktəblərdə Azərbaycan tarixinin tədrisində tələbələrin idrak fəallığının yüksəldilməsində innovativ texnologiyalardan istifadənin imkanlarının araşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Problem baxımından aktuallıq təşkil edir.

Problemə praktik əhəmiyyəti. Bir çox pedaqoqlar bu mövzu ilə bağlı tədqiqatlarında materialdan istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. İsmayılova, M.C. Psixologiyanın tədrisi metodikası. Bakalavr hazırlığı üçün dərs vəsaiti / M.C. İsmayılova. -Bakı: ADPU-nun mətbəəsi, - 2012, -446 s.
2. İsmayılova, T.F. Kurikulum. Yeni təlim texnologiyaları. Dərs vəsaiti. / T.F. İsmayılova. -Bakı : Mütərcim, - 2020, -296 s.
3. Musayev, D.M. Tarixin tədrisində interaktiv metodlardan istifadənin imkanları .Monoqrafiya. / -Bakı : ADPU-nun mətbəəsi, -2022, - 228 s.
4. Сериков, А.В. Эффективность хозяйственной деятельности: определение, измерение, синергетическое управление / А.В. Сериков // Экономічний вісник Донбасу .-2011.-№2.-с.-212-219
5. Sarker, Md Nazirul Islam & Wu, Min & Qian, Cao & Alam, G.M. & Li, Dan. (2019). Using Digital Technologies for Better Learning and Education: A Systematic Literature Review. International Journal of Information and Educational Technology,9.453-461.10.18178/ijet.2019.9.71246

Redaksiyaya daxil olub: 01.05.2025.